

ALMINDELIG HISTORIE

THEODOR SCHIEDER: *Geschichte als Wissenschaft. Eine Einführung.* München-Wien, R. Oldenbourg, 1965. 229 sider. 14,80 DM.

Kölnprofessoren Theodor Schieder er formodentlig kendt af de fleste danske historikere som redaktør af *Historische Zeitschrift* og medforfatter af Gebhardts *Handbuch der deutschen Geschichte* III. Han er en udmærket skribent med betydelig pædagogisk evne og en mand med bred humanistisk dannelse, nært forbundet med historismens store tradition i tysk historieforskning fra Ranke til Meinecke, men ikke ukritisk overfor den, og villig til åbent at prøve og om muligt lære af de nye retninger i nutidens videnskab i og udenfor hans fag. Han er en af fortalere for et samarbejde mellem historien og samfundsvidenskaberne. Hans oprindelige speciale er det 19. århundredes politiske historie, men han har også arbejdet med samtidshistorie og på grænsegebetet til political science (*Staat und Gesellschaft im Wandel unserer Zeit*, 1958), han har givet bidrag til historieskrivningens historie, er Rankekender og -forsker, og beskæftiger sig gerne med åndshistorie i vid forstand. Som historiker er professor Schieder stærkt ræsonnerende, forstår både at belyse et centralt problem ved at angribe enkelte sider af det analytisk fra nye synspunkter (*Das deutsche Kaiserreich von 1871 als Nationalstaat*, 1961), og i en komparativ oversigt at bringe orden og system i en større gruppe kendte fænomener (afhandlingen *Typologie und Erscheinungsformen des Nationalstaats in Europa*, i *Historische Zeitschrift* bd. 202, 1966, er et godt eksempel).

I de senere år har han behandlet historieteoretiske og metodiske problemer i en række kortere afhandlinger eller essays (bl. a. *Der Typus in der Geschichtswissenschaft* og *Erneuerung des Geschichtsbewusstseins*, begge optrykt i *Staat und Gesellschaft*) og 1965 kom bogen *Geschichte als Wissenschaft. Eine Einführung*. Det er ikke en systematisk metodelære eller oversigt over historiens teori. I bogens større halvdel, der har titlen *Zur Einführung*, anstiller forfatteren betragtninger over fem problemer: *Der Gegenstand der Geschichte*, *Die Fragestellungen der Geschichte*, *Der geschichtliche Raum und die geschichtliche Zeit*, *Der Mensch in der Geschichte* – det centrale kapitel – og *Die Darstellungsformen der Geschichtswissenschaft*. Dette afsnit gengiver forelæsninger, og adskilligt i det vil naturligt nok forekomme kyndige læsere velkendt. Det indeholder dog så mange vellykkede formuleringer, selvstændige iagttagelser og kloge bemærkninger, at det nok er værd at læse. Den sidste del af bogen består af to »Untersuchungen« fra *Historische Zeitschrift*: *Strukturen und Persönlichkeiten in der Geschichte*, forf.s betydeligste teoretiske afhandling og bogens vægtigste kapitel, og *Möglichkeiten und Grenzen vergleichender Methoden in der Geschichtswissenschaft*.

Forf. vil belyse historikerens og historieforskningens stilling idag; men han indleder hyppigt sin analyse med et tilbageblik til ældre historikers opfattelse. Ranke, Droysen, Burckhardt og Max Weber bliver flittigt citeret. Derved opnår han både at kaste et skarpt lys over det nye i vor situation og tænkemåde og at fremhæve at der trods alt er en kontinuitet i historieforskningen og -tænkningen, at de gamle f. e. kendte og arbejdede med strukturbegreber selv om de ikke

brugte ordet, at meget i deres historieteori og historiesyn har gyldighed i det mindste for adskillige af os.

En stor del af bogen handler om eller har berøring med videnskabsystematik og hvad vi plejer at kalde historiesyn. Forf. fastholder at historien som videnskab først og fremmest er individualiserende, selv om de historiske fænomener også hører til i sammenhænge af generel karakter og lader sig sammenligne med fænomener af tilsvarende art i andre tider og kulturer. Han fremhæver den stadige vekselvirkning mellem individualisering og generalisering i vort arbejde. Inspireret af Max Weber beskæftiger han sig meget med det typiske i historien, og bogens sidste kapitel viser ham som mådeholden tilhænger af en komparativ historieforskning. At den problemhistoriske monografi er historikernes foretrukne fremstillingsform i vore dage medfører efter hans mening en farlig tendens til abstraktion, der også spores i andre åndsvidenskaber. »Die Kunst des Historikers besteht nun darin, oder soll darin bestehen, überall da, wo sich das geschichtliche Erkenntnisobjekt im reinen Begriff zu verbergen droht, es in die Anschauung der konkreten Wirklichkeit zurückzuholen. Unsere Arbeit bleibt immer, auch heute in der Ära der formelhaften Begriffswissenschaften, zwischen Begriff und Anschauung, zwischen Allgemeines und Konkretes gestellt«. Han betoner individets betydning i historien, mener i tilslutning til Max Weber og modsat Durkheim og hans skole at kollektiver ikke har nogen eksistens udenfor de enkeltpersoner som bærer dem, og ser derfor ingen absolut modsætning mellem individualisme og kollektivism. Som de tre faktorer, hvis vekslende sammenspil bestemmer det historiske forløb, nævner han de ledende personer, »die das Schaltwerk der Geschichte bedienen«, massen af anonyme individer i de store samfundsdannelser, og de ikke-menneskelige forhold. Selv i industrialismens tid kan, hævder han, enkelte mennesker virke strukturskabende som Lenin, strukturødelæggende som Hitler, eller strukturbevarende som Bismarck. Han finder derfor ikke med den radikale franske historikerskole et skarpt skel mellem begivenhedshistorie og strukturhistorie, tværtimod en nær sammenhæng, som det er en af den moderne forsknings opgaver at klargøre. At vi nu er vant til at »tænke i strukturer«, håber han vil styrke sansen for den historiske kontinuitet, som den industrielle revolution, de totalitære statsformer og verdenskrigene har svækket ikke mindst i Tyskland.

Som man vil forstå benægter forf. at den enkelte i historien med al sin bundethed er absolut socialt determineret og at det faktiske historiske forløb har været det eneste mulige. Han opfatter mennesket som et både biologisk og åndeligt væsen, der har ansvar og kan pådrage sig skyld, der sigter mod såvel høje som lave mål og som kan blive umenneskeligt. Det umenneskelige, siger han med sit slægtleds erfaringer i tankerne, er åbenbart en uudryddelig bestanddel af historien og må nævnes ved sit rette navn. Han ønsker ikke en historieskrivning helt fri for vurderinger og domme ud fra historikerens egne etiske normer. Han mener dog at historikeren fremfor alt skal *forstå*, men i lighed med Meinecke finder han den ideelle retfærdiggørelse for hans arbejde deri, at historieforskningen »als einzige geistige Macht eine Anschauung von der Uermüdlichkeit des menschlichen Strebens vermitteln [kann], das auch angesichts der Unerkennbarkeit eines endgültigen Zieles nie aufgehört, sich höhere Ideale zu setzen«.

»Geschichte als Wissenschaft« kan læses som et svar på samfundsvidenskaberne og Lucien Febvres og hans disciples udfordring til en mere traditionsbundet historieforskning, et klogt svar, mere imødekommende overfor modparterne end f. e. Gerhard Ritters (se bl. a. Ritters afhandling i *History and Theory* I, hæfte 3, 1961). Også for dem der er mindre enige med forfatteren end jeg er der meget at hente i hans bog – til klaring af problemer som må beskæftige alle historikere, og til forståelse af hvordan der idag i Tyskland tænkes om historie.

POVL BAGGE

OLDTID OG MIDDELALDER

GRAHAME CLARK & STUART PIGGOTT: *Prehistoric Societies. The History of Human Society, Vol. I.* Gen. ed. J. H. Plumb. London, Hutchinson & Co Ltd., 1965. 356 sider. Illustreret. 4 kort. 50 sh.

Bogen omfatter i 13 kapitler en skildring af en række forhistoriske samfund fra istidens jægere til de mellemeuropæiske Keltere i tiden omkring vor tidsregnings begyndelse. Det bliver intet sted bemærket, hvem af de to forfattere der står bag bogens enkelte afsnit; emneopdelingen antyder dog, at Grahame Clark har ansvaret for de 7 første kapitler (palæolitiske og mesolitiske samfund), medens Stuart Piggott har skrevet de resterende 6 (agerbrugssamfund fra 9. årtusind f. Kr. til tiden omkring Kr. f.). I en 25 sider lang indledning redegør redaktøren, Cambridge-historikeren J. H. Plumb for seriens hovedthema. Det betones her, at to »revolutioner«, den neolitiske og den industrielle, har været altafgørende for menneskehedens samfundshistorie. I betragtning af den betydning disse begivenheder tillægges, er eet bind, det foreliggende, af seriens foreløbig 12 planlagte måske lovlig lidt af ofre på den første af de to revolutioner. Den bredt anlagte målsætning synes heller ikke at have været mulig at følge for bogens to forfattere. På væsentlige punkter rummer den efterfølgende fremstilling modifikationer af indledningens skematiske synspunkter.

I bogens første halvdel (Clark) lægges vægten på en erhvervs-økonomisk skildring af stenalderens jæger- og fiskersamfund. I detaillerne rummer den brede fremstilling ingen afgørende nyheder for specialisten, materialet er ajourført og ledsaget af en noget summarisk litteraturliste. Med særlig interesse læser man imidlertid kapitlet om nulevende jæger-fiskersamfund. Ved en betragtning af samspillet mellem kulturen og de ydre kår søger forfatteren en bestemmelse af grænserne for disse samfunds teknologiske udviklingsmuligheder, i sidste instans for at kaste lys over de sparsomme levn fra den ældste stenalder. Metoden er velkendt inden for arkæologien og har ofte ført til farlige analogi-slutninger. Det lykkes imidlertid forfatteren på overbevisende måde at demonstrere, hvorledes detaljerede økologiske studier kan være et vigtigt metodologisk hjælpemiddel i forsøgene på at nå en dybere forståelse af forhistoriske samfund. Vægten lægges på en påvisning af de primitive samfunds meget forskelligartede forsøg på tilpasning til omgivelserne, og det erkendes, at de begrænsninger, de